

EUROOPA KOHTU OTSUS

15. juuni 1994*

[...]

Kohtuasjas C-137/92 P,

Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad õigustalituse asepeadirektor C. Timmermans, peaõigusnõunik J. Amphoux, õigusnõunikud G. Marengo ja G. Zur Hausen, ja õigustalituse ametnikud J. Currall ja B. J. Drijber, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: c/o õigustalituse ametniku G. Kremlise büroo, Wagner Centre, Kirchberg,

edaspidi edasikaebaja,

mille esemeks on apellatsioonkaebus Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu poolt 27. veebruaril 1992. aastal tehtud otsuse vastu liidetud kohtuasjades T-79/89, T-84/89, T-85/89, T-86/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 ja T-104/89 (1992) EKL II-315, nimetatud otsuse tagasilükkamiseks ja kohtuasjade tagasi andmiseks Esimese Astme Kohtusse, et see võiks teha otsuse teiste vastuväidete suhtes, mida on hagejad teinud ja mida ei ole otsuses käsitletud,

teised kohtuasja pooled on

BASF AG, asukoht Ludwigshafen (Saksamaa Liitvabariik), esindaja Rechtsanwalt F. Hermanns, Düsseldorf, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: advokaadibüroo Loesch & Wolter, 11 rue Goethe,

Limburgse Vinyl Maatschappij NV (LVM), asukoht Tessenderlo (Belgia), esindaja I. G. F. Cath, Haag, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: advokaadibüroo L. H. Dupong, 14a rue des Bains,

DSM ja DSM Kunststoffen BV, aadress Heerlen (Madalmaad), esindaja I. G. F. Cath, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: c/o advokaadibüroo H. Dupong, 14a rue des Bains,

Hüls AG, asukoht Marl (Saksamaa Liitvabariik), esindaja Rechtsanwalt F. Hermanns, Köln, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: advokaadibüroo Loesch & Wolter, 11 rue Goethe,

* Kohtumenetluse keel: hollandi, inglise, prantsuse, saksa ja itaalia keel.

Elf Atochem SA, endine Atochem SA, asukoht Puteaux (Prantsusmaa), esindajad advokaadid X. De Roux ja Ch.-H. Léger, Pariis, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: advokaadibüroo Hoss & Elvinger, 5 Côte d'Eich,

Société artésienne de vinyle SA, asukoht Pariis, esindaja advokaat Van de Walle de Ghelcke, Brüssel, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: advokaadibüroo Loesch & Wolter, 11 rue Goethe,

Wacker Chemie GmbH, asukoht München (Saksamaa Liitvabariik), esindaja Rechtsanwalt H. Hellmann, Köln, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: advokaadibüroo Loesch & Wolter, 11 rue Goethe,

Enichem SpA, asukoht Milano (Itaalia), esindajad advokaat M. Siragusa, Rooma, ja advokaat G. Scassellati Sforzilini, Bologna, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: advokaadibüroo Arendt & Medernach, 4 avenue Marie-Thérèse,

Hoechst AG, asukoht Frankfurt am Main (Saksamaa Liitvabariik), esindaja Rechtsanwalt H. Hellmann, Köln, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: advokaadibüroo Loesch & Wolter, 11 rue Goethe,

Imperial Chemical Industries plc (ICI), asukoht London, esindajad D. A. J. Vaughan, *QC* ja barrister D. W. K. Anderson, keda abistasid solicitor V. O. White ja solicitor R. J. Coles, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: advokaadibüroo L. H. Dupong, 14a rue des Bains,

Shell International Chemical Company Ltd, asukoht London, esindaja K. B. Parker, *QC*, keda abistas solicitor J. W. Osborne, London, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: advokaadibüroo J. Hoss, 15 Côte d'Eich,

Montedison SpA, asukoht Milano (Itaalia), esindajad advokaadid G. Aghina ja G. Celona, Milano, ning advokaat P. A. M. Ferrari, Rooma, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis: advokaadibüroo G. Margue, 20 rue Philippe II,

EUROOPA KOHUS,

koosseisus: president O. Due, G. F. Mancini (ettekandja), kodade esimehed J. C. Moitinho de Almeida, M. Diez de Velasco ja D. A. O. Edward, kohtunikud C. N. Kakouris, R. Joliet, F. A. Schockweiler, G. C. Rodríguez Iglesias, F. Grévisse, M. Zuleeg, P. J. G. Kapteyn ja J. L. Murray, kohtunikud P. Pescatore, G. Bosco, T. Koopmans ja K. Bahlmann,

kohtujurist: W. Van Gerven,

kohtusekretär: vanemametnik D. Louterman-Hubeau,

kuulanud ära suuliseks menetluseks koostatud ettekande,

kuulanud 17. märtsi 1993. aasta istungil, kus Enichem SpA-d esindasid advokaadid M. Siragusa ja F. Moretti, Bologna, ära poolte kohtukõned,

kuulanud 29. juuni 1993. aasta istungil ära kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

[...]

Põhjendused

1. Euroopa Kohtusse 29. aprillil 1992. aastal esitatud hagiga esitas Euroopa Ühenduste Komisjon Euroopa Kohtu põhikirja artikli 49 alusel apellatsioonkaebuse 27. veebruari 1992. aasta kohtuotsuse vastu liidetud kohtuasjades T-79/89, T-84/89, T-85/89, T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 ja T-104/89, *BASF AG jt v. komisjon* (1992) EKL II-315, kus Esimese Astme Kohus kuulutas kehtetuks meetme nimetusega „Komisjoni 21. detsembri 1988. aasta otsus 89/190/EMÜ EMÜ asutamislepingu artikli 85 kohase menetluse kohta (IV 31.865 – PVC)”, millest on hagejaid teavitatud ja mis on avaldatud Euroopa Ühenduste Teatajas L 74, 17. märts 1989 (lk 1) ja millega lükati tagasi talle esitatud otsuse tühistamishagid kui vastuvõetamatud.

Esimese Astme Kohtus poolelioleva menetluse asjaolud ja käik

2. Esimese Astme Kohtu otsusest nähtub, et kostjaks olevad ettevõtjad, kes on tegevad polüvinüülkloriidi (edaspidi „PVC”) sektoris, taotlesid otsuse 89/190 tühistamist, mille alusel komisjon leidis, et nad on rikkunud asutamislepingu artiklit 87, osaledes kokkuleppes ja/või kooskõlastatud tegevuses. Selle otsuse kohaselt olid ühisturgu PVC-ga varustanud tootjad osalenud perioodilistel koosolekutel, et määrata „sihthinnad” ja „kvoodid”, planeerida kooskõlastatud algatused hindade tõstmiseks ja selliste kooskõlastatud kokkulepete rakendamise üle järelevalve teostamiseks (artikkel 1). Nimetatud ettevõtjatele anti korraldus leitud rikkumised lõpetada, hoiduda tulevikus kõnealusest tegevusest (artikkel 2) ja maksta üksikud trahvid (artikkel 3).

3. Kuna hagejad olid mitmel põhjusel vaidlustanud otsuse vastuvõtmise ja sellest teavitamise korra, siis võttis Esimese Astme Kohus ette üksikasjalikud ettevalmistavad uuringud, nõudes komisjonilt esimese sammuna volinike 21. detsembri 1988. aasta koosoleku protokollilt ja sel kuupäeval vastuvõetu otsuse teksti esitamist.

4. Euroopa Kohus kuulas ära komisjoni, kes oli esitanud selle protokollileheküljed 41–43 ja kolm 14. detsembri 1988. aasta otsuseprojekti inglise, prantsuse ja saksa keeles, vastuväite nende dokumentide kohta ja nõudis komisjonilt, et see esitaks vaidlusaluse, 21. detsembril 1988. aastal vastu võetud, otsuse originaali kinnitatud koopia, mis on tõestatud vastavalt Euroopa Ühenduste Kohtu kodukorrale igas keeleversioonis, milles otsus vastu on võetud.

5. Komisjon on esitanud järgmised koopiad, mille peasekretär on kinnitanud originaali tõestatud koopiatena:

- komisjoni 21. detsembri 1988. aasta koosoleku protokollileheküljed 41–43 (COM (88) PV 945);
- selle protokollilehekülje esileht, mis kannavad komisjoni esimehe ja peasekretäri allkirju;
- 14. detsembri 1988. aasta otsuseprojekt inglise, prantsuse ja saksa keeles;
- dokument pealkirjaga „Muudatused, mis tuleb lisada punkti 27 – PVC ja punkti 34 – LDPE”, mis on lisatud Chef de Cabinet’ 19. detsembri 1988. aasta erakorralise koosoleku protokollileheküljele ja mida on mainitud komisjoni koosoleku protokollis.

6. Vastavalt komisjoni peasekretäri poolt koostatud tõendileheküljele ja nende dokumentidega kaasnevale kirjale, mille on allkirjastanud üks esindajatest, kes komisjoni Esimese Astme Kohtus esindas, leidub 21. detsembril 1988. aastal vastu võetud otsuse tekst kõigis neis dokumentides, koosloetuna.

7. Esitatud dokumentide uurimine ja nende põhjal tehtud ettepanekud võimaldasid Esimese Astme Kohtul leida mitmeid asjaolusid ja määratleda allpool toodud õiguslikud tagajärjed.

Esimese Astme Kohtu otsus

Põhimõtte, et meedet ei või pärast selle vastuvõtmist muuta, rikkumine

8. Esiteks leidis Esimese Astme Kohus (otsusepunktides 39–49), et:

- a) saksa keeles vastuvõetud otsus sisaldas erinevusi võrreldes inglise ja prantsuse keeles vastuvõetud otsusega ning teatavaks tehtud ja avaldatud otsusega;
- b) Euroopa Ühenduste Ametlikus Teatajas teatavaks tehtud ja avaldatud otsustes on põhjenduste inglise-, prantsuse- ja saksa keelsete versioonide 27. punktile lisatud üks lõik, mis ei sisaldunud volinike kolleegiumi poolt vastuvõetud otsusprojektis;
- c) teatavaks tehtud ja avaldatud meetmete operatiivosast oli ära kadunud viide, millega anti teada, et Société artésienne de vinyle SA kuulus Entreprise Chimique et Minière

Group'i (edaspidi „EMC kontsern”), mis on toodud kolleegiumi poolt 21. detsembril 1988. aastal vastuvõetud projektides.

9. Tuginedes asjaolule, et kõik need muudatused on tehtud pärast 21. detsembril 1988 isikute poolt, kes selgelt ei olnud volinikud, järeltas kohus, tuginedes Euroopa Kohtu otsusele kohtuasjas 131/86 *Ühendkuningriik v. nõukogu* (nn *Battery Hens* kohtuasi) (1988) EKL 905, et rikutud oli haldusmeetmete muutmatuse põhimõtet. Selle põhimõtte kohaselt ei või pärast meetme vastuvõtmist pädeva asutuse poolt vastavalt sätestatud korrale, välja arvatud sama korra kohaselt, teha mingeid muudatusi peale õigekirja- või grammatikaparanduste. Selle tegemata jätmisel tuleb muudatusi lugeda ebareeglipärasteks ja puudub vajadus hinnata nende ulatust, olulisust või sisu (40., 42., 47. ja 49. punkt).

Konkurentsi eest vastutava voliniku razione materiae ja razione temporis pädevuse puudumine

10. Teiseks leidis kohus, et komisjon oli võtnud vaidlusaluse otsuse vastu ainult inglise-, saksa- ja prantsuskeelsetes versioonides, lastes otsuse teksti ühenduse teistes ametlikes keeltes võtta vastu volinikul hr Sutherlandil, kes sel ajal konkurentsi eest vastutas.

11. Kohus otsustas, et kuna kõnealune otsus on adresseeritud mitmele juriidilisele isikule, kelle puhul tuleb kasutada erinevaid keeli, nähtub nõukogu 15. aprilli 1958. aasta määruse nr 1, millega määratakse kindlaks Euroopa Majandusühenduses kasutatavad keeled, artiklist 3 (EÜT 17, 6.10.1958, lk 385–386, ptk 01, kd 01, lk 3) ja komisjoni 9. jaanuari 1963. aasta kodukorra (EÜT 1963, 17, lk 181, edaspidi „kodukord”) artikli 12 esimesest lõigust, et volinike kolleegiumil on kohustus vastu võtta meede kõigis kohustuslikes keeltes. Neist sätetest esimeses nähakse ette: „Ühenduse institutsiooni poolt [...] liikmesriigi jurisdiktsiooni alla kuuluvale isikule saadetakse dokumendid koostatakse asjaomase liikmesriigi keeles.” Teises sättes nähakse ette: „Komisjoni poolt koosolekul või kirjaliku menetlusega vastuvõetud õigusaktid tõestatakse keeles või keeltes, milles nad on kohustuslikud, esimehe ja täitevsekretäri poolt.” Seetõttu oleksid volinikud antud kohtuasjas pidanud otsuse vastu võtma hollandi ja itaalia keeles, kuna hr Sutherlandil ei olnud selleks pädevust *ratione materiae* (54., 55. ja 60. punkt).

12. Kohus leidis, et komisjon ei saanud hr Sutherlandi vastava pädevuse näitamiseks toetuda oma kodukorra, mida on muudetud komisjoni 23. juuli 1975. aasta otsusega (Euratom, ESTÜ, EÜ) nr 75/461, artiklile 27, millega sätestatakse: „Vastavalt täielikult arvesse võetavale kollegiaalse vastutuse põhimõttele võib komisjon volitada oma liikmeid rakendama oma nimel ja oma kontrolli all selgelt määratletud juhtimis- või haldusmeetmeid.” Kohus leidis (59. punkt): „Otsus, millega tuvastatakse asutamislepingu artikli 85 rikkumine, antakse korraldused mitmele ettevõtjale, määratakse neile suured trahvid ja mis on neil eesmärkidel selgelt jõustatav, mõjutab selgelt nende ettevõtjate õigusi ja kohustusi ning vara. Seda ei saa pidada üksnes juhtimis- või haldusmeetmeks, mille vastuvõtmine kuulub otseselt komisjoni ühe liikme pädevusse, kuna see oleks otseselt vastuolus artiklis 27 väljendatud kollegiaalse vastutuse põhimõttega.”

13. Kohus leidis ka, et teavitatud otsuse allosas oli trükitud teade: „Komisjoni nimel, komisjoni liige Peter Sutherland”. Komisjon oli nõus, et kuigi konkurentsi eest vastutav volinik ei saa üksinda vastu võtta asutamislepingu artikli 85 lõiget 1 rakendava otsuse autentseid keeleversioone, on tal volitus adressaatide teavitamise eesmärgil allkirjastada volinike kolleegiumi poolt vastu võetud otsuse koopiaid (61. punkt).

14. Kuid antud juhul tuvastati, et enne kuupäeva, mis jäi ajavahemikku 16. jaanuar 1989 kuni 31. jaanuar 1989, ei olnud olemas ühtegi teavitamiseks ja avaldamiseks valmis teksti, samas kui hr Sutherlandi volitused olid 5. jaanuaril 1989 lõppenud. Järelikult ei olnud hr Sutherlandil pädevust *ratione temporis* hagejatele teatatud meetmete allkirjastamiseks (61.–63. punkt).

Kõnealuse meetme kehtetus

15. Selles osas otsustas Esimese Astme Kohus põhjendustes (65. punkt), et „meetmega välja tulnud mitmed eelnimetatud puudused, nimelt meetme põhjendava osa ja operatiivosa muudatused, mis on tehtud pärast meetme vastuvõtmist komisjoni poolt vastavalt koosoleku nr 945 protokollis tingimustele ja meedet väljaandnud asutuse pädevuse puudumise parandused, peavad sisaldama vaidlustatud otsuse tühistamist volituste puudumise ja põhiliste protseduuriliste nõuete rikkumise alusel.” Kuid komisjon leidis, et „enne meetme tühistamist peab ta uurima viimast hagejate esitatud nõuet meetme kehtetuse kohta. Kui see nõue on hästi põhjendatud, tuleb hagiavaldused vastuvõetamatutena tagasi lükata (otsus liidetud kohtuasjades 1/57 ja 14/57 *Société des Usines à Tubes de la Sarre v. High Authority* (1957) EKL 105.”

16. Pärast osutamist sellele (68. punktis), et „ühenduse kohtunikud, lähtudes siseriiklikest õigussüsteemidest tulenevatest põhimõtetest, kuulutavad kehtetuks meetme, mis on muutunud kõlbmatuks eriti tõsiste ja ilmselgete puuduste tõttu” ja et sellele nõudele, mis on avaliku huvi küsimus, „võivad pooled toetuda mis tahes ajal menetluse jooksul ja selle peab tõstatama kohus oma enda algatusel”, leidis kohus (70. punktis), et käesoleval juhul oli komisjon sunnitud tõdema, et ta ei suutnud esitada meetmete originaali koopiat tõestatud kujul vastavalt selle kodukorrale, mille kohta artiklis 12, lisaks aktide tõestamise sätestamisele, nähakse ette teises lõikes, et selliste aktide tekstid „tuleb lisada protokollile, milles on märgitud nende vastuvõtmine”.

17. Kohus märkis ka: „Komisjoni kodukorra selles sättes ettenähtud meetmete tõestamise kord, mis tuleneb otseselt 8. aprilli 1965. aasta liitmislepingu artiklitest 15 ja 16, kus sätestatakse lisaks eeskirjade avaldamine, kujutab olulist tegurit, mis aitab kaasa õiguslike olukordade õiguskindlusele ja stabiilsusele ühenduse õigussüsteemis. Ainult see kord saab tagada, et institutsiooni poolt väljaantud meetmed on vastu võetud pädevate asutuste poolt vastavalt asutamislepinguga sätestatud menetluseeskirjadele ja nende rakendamisel vastuvõetud sätetele, eelkõige vastavalt nõudele esitada asutamislepingu artiklis 190 sätestatud nõue esitada põhjendav osa. Tagades vastuvõetud meetme muutmatuse, kusjuures seda meedet võib muuta või tühistada ainult vastavalt neile nõuetele, võimaldab see seadusele alluvatel isikutel, kes on kas füüsilised või juriidilised isikud, liikmesriigid või

muud ühenduse institutsioonid, teada kindlustundega ja mis tahes ajahetkel oma õiguste ja kohustuste täpset ulatust ning põhjuseid, mis ajendas komisjoni võtma vastu otsust nende suhtes” (72. punkt).

18. Kohus selgitas, et: „Kuigi need ranged ametlikud nõuded, mis reguleerivad meetmete koostamist, vastuvõtmist ja tõestamist, on vajalikud tagamaks õiguskorra stabiilsust ja õiguskindlust neile, kelle suhtes ühenduse institutsioonide poolt vastuvõetud meetmed kehtivad. Selline formaalsus on rangelt vajalik eeskirjade hierarhia põhineva õigussüsteemi ülalpidamiseks. See tagab õiguspärasuse, õiguskindluse ja tugeva halduse põhimõtete järgimise (otsus liidetud kohtuasjades 53/63 ja 54/63 *Lemmerz-Werke v. High Authority* (1963) EKL 239 ning liidetud kohtuasjades 23/63, 24/63 ja 52/63 *Usines Henricot v. High Authority* (1963) EKL 217). Nende eeskirjade mis tahes rikkumine looks süsteemi, mis on sisuliselt ebakindel, kus institutsioonide poolt vastuvõetud meetmetele alluvate isikute kirjeldus, nende õiguste ja kohustuste ulatus ning meetmeid väljaandev asutus oleks teada ainult ligikaudu, millega ohustatakse seaduslikkuse järelevalve kasutamist” (76. punkt).

19. Lõpuks leidis kohus, et „selliste meetmete nagu trahvi määravate meetmete puhul eeldatakse jõustatava meetme kontseptsiooni puhul erilist tähtsust vastavalt asutamislepingu artiklile 192 (80. punkt).” Seejärel leidis kohus, et „kuna talle esitatud meetmetest nähtub, et kuna meetmete autentimine vastavalt komisjoni kodukorra artikli 12 esimesele lõikele on võimatu, siis ei saa antud juhul rakendada meetme, st asutamislepingu artikli 192 teises lõigus sätestatud esialgse autenditud meetme, autentsuse kontrollimise korda” (81. punkt).

20. Seega jõudis kohus järeldusele, et: „Kui kohus ei saa piisava kindlusega teha kindlaks kuupäeva, alates millest sai meede hakata andma õiguslikku mõju ja seega võis olla kantud ühenduse õiguskorda ega, tulenevalt sellesse tehtud muudatustele, tuvastada kindlustundega põhjendava osa täpsed tingimused, mida see peab vastavalt asutamislepingu artiklile 190 sisaldama ega määratleda ja kontrollida selgelt nende kohustuste ulatust, mida ta kehtestab oma adressaatidele või nende adressaatide kirjeldust, ega tuvastada kindlustundega lõpliku versiooni väljastanud asutust ning juhul, kui tehakse kindlaks, et ühenduse eeskirjadega ettenähtud autentimise kord oli jäetud täielikult tähelepanuta ja et artikli 192 teises lõigus sätestatud korda ei saa rakendada, siis sellist meedet ei saa käsitleda otsusena asutamislepingu artikli 189 tähenduses. Selline meede on muutunud kõlbmatuks eriti tõsiste ja ilmselgete puuduste tõttu, mis teevad ta seaduslikult kehtetuks” (96. punkt.).

21. Kohus on seetõttu vaidlusaluse otsuse kehtetuks kuulutanud ja lükanud hagid vastuvõetamatutena tagasi.

Komisjoni apellatsioonkaebus

22. Komisjon märgib alguses, et ta ei eita, et Esimese Astme Kohtu poolse ülevaatamise tulemusena selgusid teatud puudused menetluses, mis tingisid PVC otsuse vastuvõtmise, mis tuleneb osaliselt ajasurve, kuna komisjoni ametiaeg oli lõppemas ja konkurentsi eest vastutava voliniku lahkumine oli paratamatu. Kuid komisjon ei usu, et Esimese Astme Kohus peegeldab piisavalt kõnealuste punktide tähtsust. Lisaks leiab ta, et Esimese Astme Kohtu

tehtud järeldused, mille tulemusena kuulutas ta meetme kehtetuks, on leitud puuduste suhtes liigsed ja ebaproportsionaalsed.

23. Komisjon toetub oma apellatsioonkaebuse toetuseks neljale väitele.

Esimene väide

24. Komisjon leiab, et edasikaevatav otsus on muudetud kehtetuks seaduse vigade ja puuduliku põhjendamise tõttu haldusaktide muutmatuse põhimõtte rakendamise osas ja eriti vaidlusaluse otsusesse tehtud muudatuste analüüsi osas.

25. Esiteks eksis Esimese Astme Kohus seaduse kohaldamisel, otsustades, et ei olnud vajalik kaaluda, kas teatavaks tehtud otsuse saksakeelses versiooni tehtud muudatused olid olulised ja otsustades, et need muudatused mõjutasid negatiivselt otsust tervikuna, eriti hagejate suhtes.

26. Teiseks eksis kohus põhjenduse osas, leides, et teatavaks tehtud õigusaktide kõikides keeleversioonides otsusepunkti 27 lisatud lõiget ei olnud volinike kolleegium kinnitanud ja et ei saanud olla kahtlust selle lõigu sisulise olemuse suhtes. Ka eksis ta seaduse kohaldamisel, otsustades esiteks, et seda punkti ei olnud vajalik analüüsida ja teiseks, et selle lisamine mõjutas otsuse seaduslikkust tervikuna.

27. Lõpuks väidab komisjon, et kohus eksis põhjenduse selles osas, kus ta leidis, et kustutades teatavaks tehtud otsuse operatiivosast viite, et Société artésienne de vinyle SA kuulus EMC kontserni, muudeti otsuse ulatust ning eksis seaduse rakendamisel, leides, et kustutamine mõjutas otsuse seaduslikkust tervikuna ja kõikide hagejate suhtes.

Teine väide

28. Komisjon väidab, et vaidlustatav otsus on muudetud kehtetuks seaduse eksliku rakendamise tõttu asutamislepingu nõuete osas, mis puudutavad komisjoni meetmete vastuvõtmise viisi, kuna ta ei nõustunud sellega, et hr Sutherland oli pädev andma välja vastuvõetud meetme hollandi- ja itaaliakeelseid versioone.

29. Nõue, et volinike kolleegium võtaks vastu kõik keeleversioonid, milles meetmed on kehtivad, on komisjoni arvates selgelt asutamislepingu vastavate sätete liiga range järgimine kollegiaalsuse põhimõtte suhtes. Teatud paindlikkusaste selle funktsioneerimisel on hädavajalik talle antud mitmekesiste ja laiaulatuslike ülesannete täitmiseks. Selline paindlikkus kajastub asjaolus, et ta võib kasutada kolme erinevat menetluse liiki: ametlik vastuvõtmine koosolekul, kirjalik menetlus ja volituste delegeerimine pädevale volinikule. Euroopa Kohus on leidnud, eriti oma otsuses kohtuasjas 5/85 *AKZO Chemie v. komisjon* (1986) EKL 2585, et volituste edasiandmise menetlus on kollegiaalsuse põhimõttega kooskõlas ja seetõttu on selle kasutamine seaduslik.

30. Esimese Astme Kohus jättis arvestamata asjaolu, et iga otsuse puhul tuleb teha vahet intellektuaalse komponendi ja põhimõtte komponendi vahel, mis toetub kollektiivsele tahtele, ja on kolleegiumi otsustada, ning paratamatult järgnev formaalne komponent, mis hõlmab otsuse teksti koostamist, selle tõlkimist, viimistlemist, teatavaks tegemist ja avaldamist – kõik puhtalt täidesaatvad sammud. Selliseid samme peab olema võimalik astuda ilma kolleegiumipoolse sekkumiseta ja ilma spetsiaalse delegeerimiseta, vastava voliniku volitusel, kusjuures see ei mõjuta ühelgi viisil negatiivselt asjaomaste isikute õigusi ega neile kuuluvaid menetluslikke garantiisid.

Kolmas väide

31. Komisjoni kolmas väide on see, et Esimese Astme Kohus kohaldas ekslikult seadust selle kodukorra artikli 12 tähenduse ja ulatuse osas, mis puudutab selle institutsiooni poolt vastuvõetud seaduste autentimist.

32. Komisjon leiab, et Esimese Astme Kohtu otsusega võetakse formaalne lähenemisviis ja tõlgendatakse valesti õigusaktide eesmärki ja ulatust vastavalt artiklile 12, mis on igal juhul kasutuselt kadunud. Selline formaalsus, nagu komisjoni protokollide kinnitamine ja autentimine, ei ole õigusaktide vastuvõtmiseks ja nende olemasoluks oluline; nende funktsioon on lihtsalt arhiveerimine.

33. Lõpuks väidab komisjon, et Esimese Astme Kohus jättis arvestamata EMÜ asutamislepingu artikli 192 kirjatähelise sisu ja eesmärgi, kuivõrd ta leidis, et otsuse originaali olemasolu on selle rakendamiseks hädavajalik. Selline lähenemisviis tähendaks praktikas, et otsuse ehtsuse tõestamine, vastavalt selles artiklis mainitule, vajaks igal juhul originaaltekstide esitamist, kusjuures selline kontrollimine oleks üksnes ametlik küsimus, mis kehtib ainult sellele dokumendile komisjoni nimel antud pitserte ja allkirjade olemasolule ja ehtsusele.

Neljas väide

34. Neljandaks väidab komisjon, et Esimese Astme Kohus kohaldas valesti mitteolemasoleva õigusakti doktriini.

35. Vastavalt komisjonile tunnistatakse enamikes liikmesriikides, et ebareeglipärasest õigusaktist tuleb selle tõsise rikkumise korral käsitleda nii, nagu sellel puuduks igasugune, ka ajutine, mõju, nii et ilma igasuguse kohtuliku sekkumiseta ei pea adressaat ega autor seda järgima. Ka võib pärast tavapärasest aegumistähtaega teatada, et sellisel aktil puudub igasugune mõju.

36. Kuid komisjon mainib ka seda, et arvestades nende tagajärgede tõsidust, ei ole mitteolemasolu doktriini kohaldamiseks piisav, et avastatud ebareeglipärasus oleks eriti tõsine: see peab olema nii ilmne, et oleks koheselt igäühe poolt avastatav. Antud juhul see nii ei ole, sest otsuse adressaadil ei olnud võimalik teada, millised sisemenetlused selleni viisid.

Apellatsioonkaebuse vastuvõetavus

37. Kõik kostjad, välja arvatud Shell International Chemical Industries PLC ja Montedison SpA, esitasid vastuväite seoses apellatsioonkaebuse vastuvõetamatusega tulenevalt sellest, et see esitati pärast Euroopa Kohtu põhikirja artikli 49 esimeses lõigus sätestatud kahekuulise tähtaja lõppu. Nad väitsid, et kuna Esimese Astme Kohtu otsus esitati komisjonile 28. veebruaril 1992, oleks apellatsioonkaebus pidanud vastavalt kodukorra artikli 80 punktile b olema esitatud hiljemalt 28. aprillil 1992. Kuid komisjon esitas oma apellatsioonkaebuse Euroopa Kohtusse alles 29. aprillil 1992.

38. Vastavalt kostjatele ei olnud komisjonil õigust toetuda Euroopa Kohtu otsusele tähtaegade pikendamisele vahemaa tõttu, mis on sätestatud selle kodukorra II lisas. Vastavalt selle otsuse artiklile 1 ei anta Luksemburgi Suurhertsogiriigis alaliselt elavatele osapooltele menetluslike tähtaegade pikendust vahemaa tõttu. Kuna institutsioonide asukoha küsimus ei olnud apellatsioonkaebuse esitamise ajal veel lahendatud, tuleb institutsioonide alaliste asukohtadena käsitleda nende „ajutisi töökohti”, mis on sätestatud liikmesriikide valitsuste esindajate 8. aprilli 1965. aasta otsuse artiklis 1 ühenduse teatud institutsioonide ja osakondade asukoha kohta (EÜT 152, 13.7.1967, lk 18–20, ptk 01, kd 01, lk 24) , nimelt Luxembourgis, Brüsselis ja Strasbourgis.

39. Nende väitest järeldub, et apellatsioonkaebuse esitamise ajal oli komisjonil alaline asukoht ka Luxembourgis, kus ta täidab suurt osa oma ülesannetest ning omab palju talitusi, mis rakendavad suurel arvul töötajaid.

40. Tuleb märkida, et menetluslikud tähtajad vastavad õiguskindluse põhimõtetele, samal ajal kui mitmed tähtaegade pikendused, mis on ette nähtud otsusega pikenduste kohta vahemaa tõttu, peavad arvesse võtma osapoolte ees seisvaid raskusi tulenevalt asjaolust, et nad võivad asuda üsna kaugel Euroopa Kohtu asukohast ja seetõttu panna nad võrdsele alusele. Tähtaegade pikendusi vahemaa tõttu võib anda seetõttu vastavalt paigale, kus pooled on alaliselt end sisse seadnud ja kus tehakse otsused nende tegevuse kohta.

41. Antud juhul on oluline märkida, et enne liikmesriikide valitsuste esindajate ühisel kokkuleppel otsuse vastuvõtmisega Euroopa Ühenduste institutsioonide ja teatavate asutuste ja talituste asukoha kohta (EÜT 1992, C 342, lk 1), viidi komisjoni asukoht Brüsselisse, juhiti seda institutsiooni juba ammu sealt, olles institutsioonide üheks ajutiseks tööpaigaks. See ei ole asjakohane, et mõni selle talitustest asus ja säilitas oma asukoha Luxembourgis.

42. Eeltoodust järeldub, et oma apellatsioonkaebuse esitamisel oli komisjonil õigus kahele täiendavale päevale, mis on sätestatud otsusega tähtaegade pikendamise kohta vahemaa tõttu isikutele, kelle alaline asukoht on Belgias.

43. Kuna apellatsioonkaebus esitati 29. aprillil 1992 ja selliselt arvatud lubatava tähtaja viimane päev oli 30. aprill 1992, tuleb kostjate poolt esitatud vastuväide vastuvõetamatuse kohta tähtaja ületamise tõttu tagasi lükata.

Komisjoni apellatsioonkaebuse põhjendatus

44. Vaidlustatud otsuse lugemisest nähtub, et Esimese Astme Kohus jõuab oma põhjenduses samm-sammult järeldusele, et vaidlusalune otsus tuleb kuulutada kehtetuks, pärast tuvastamist, et mõned mittevastavused nõuetele, nagu näiteks meetmete muutmatuse põhimõtte rikkumine ja meedet kehtestava isiku pädevuse puudumine, õigustaks iseenesest vaidlusaluse otsuse tühistamist pädevuse puudumise ja oluliste menetluslike nõuete rikkumise tõttu.

45. Lõppavaldus otsuse kehtetuse kohta tehti pärast veel ühe nõuetele mittevastavuse avastamist, meetme autentimata jätmist vastavalt komisjoni kodukorra artiklile 12. Kuna sellise avalduse tagajärjed on laiemad ja kaugemaleulatuivad kui tühistamise korral, mis oli ka ette nähtud Esimese Astme Kohtu poolt, siis on kohane alustada kehtetuks kuulutamist puudutava komisjoni neljanda väite uurimisega.

46. Komisjon väidab, et kohus eksis seaduse kohaldamisel, jõudes üsna erandliku sanktsioonini – kehtetuks kuulutamine üksnes sel alusel, et avastas vaidlusaluses otsuses nõuetele mittevastavusi, mida ta pidas eriti tõsiseks. Sellele järeldusele jõudmisel jättis ta oma põhjenduses arvestamata mitmete liikmesriikide siseriikliku seadusega väljatöötatud teise olulise nõude haldusaktide kehtetuse doktriini kohaldamise kohta, nimelt, et sellised nõuetele mittevastavused peaksid olema viivitamata ilmselged, eriti selliste õigusaktide adressaatidele.

47. Tuginedes Euroopa Kohtu otsusele kohtuasjas 15/85 *Consortio Cooperative d'Abruzzo v. komisjon* (1987) EKL 1005, viitab komisjon, et kõnealused nõuetele mittevastavused, eeldades, et neid tuleb sellistena käsitleda, puudutavad ainult sisemist korda vaidlusaluse otsuse koostamiseks, nii et nende adressaadid ei oleks saanud neid tuvastada üksnes neile teatavaks tehtud teksti lugemisega. Väidetavad nõuetele mittevastavused ei olnud seetõttu piisavalt ilmselged, et vaidlusalust otsust saaks käsitleda kehtetuna.

48. Tuleb silmas pidada, et ühenduse institutsioonide õigusakte tuleb pidada põhimõtteliselt seaduslikeks ja seetõttu omavad nad õiguslikku mõju, ka juhul, kui neis sisalduvad nõuetele mittevastavused, kuni nende tühistamiseni või tagasivõtmiseni.

49. Kuid erandina sellest põhimõttest tuleb käsitleda õigusakte, mis sisaldavad selliseid nõuetele mittevastavusi, mille tõsidus on niivõrd ilmselge, et neid ei tohi ühenduse õiguskorraga lubada, selliselt, nagu ei omaks need mingit õiguslikku mõju, ka ajutist mitte, st et neid tuleb käsitleda õiguslikult kehtetuna. Selle erandi eesmärk on säilitada tasakaalu kahe põhimõttelise, kuid mõnikord vastuolulise nõude vahel, millele õiguskord peab vastama, nimelt õigussuhete stabiilsus ja õiguslikkuse arvestamine.

50. Ühenduse institutsiooni õigusakti kehtetuse järeldusest tulenevate tagajärgede tõsidusest tuleneb ilmselgelt, et õiguskindluse põhjusel on see järeldus reserveeritud üsna ekstreemsetele olukordadele.

51. Antud juhul ei seadnud Esimese Astme Kohus kahtluse alla, et 21. detsembri 1988. aasta koosolekul, nagu nähtub vastavast protokollist, otsustas komisjon võtta vastu selles protokollis märgitud otsuse operatiivosa, olenemata, millised puudused võisid seda otsust mõjutada.

52. Igal juhul, olenemata kas seda käsitletakse eraldi või koos, ei ole Esimese Astme Kohtu poolt tuvastatud pädevuse ja vormi mittevastamine nõuetele, mis puudutab komisjoni otsuse vastuvõtmise korda, sellise ilmselge tõsidusega, et seda otsust tuleks käsitleda õiguslikult kehtetuna.

53. Esimese Astme Kohus rakendas seega seadust ekslikult, kuulutades otsuse 89/190 kehtetuks.

54. Edasikaevatud otsus tuleb seetõttu tühistada.

55. Vastavalt Euroopa Kohtu põhikirja (EMÜ) artikli 54 teisele lausele, juhul, kui Esimese Astme Kohtu otsus tühistatakse, võib Euroopa Kohus teha ise lõppotsuse kohtuasjas, kui menetluse seis seda võimaldab. Kohus leiab, et antud juhul ongi see nii.

Esimese Astme Kohtule komisjoni otsuse vastu esitatud hagid

56. Oma tühistamishagides esitasid hagejatest ettevõtted mitmeid väiteid, mida võib kokkuvõtlikult esitada järgmiselt: kohtuvaidluseelne menetlus oli kaitsev mitmel viisil; vaidlusalune otsus ei olnud põhjendatud või oli ebapiisavalt põhjendatud; kaitse õigusi ei järgitud; komisjoni poolt vastuvõetud tõenduslik alus oli küsitav; vaidlustatud otsus oli vastuolus asutamislepingu artikliga 85 ja ühenduse õiguse üldpõhimõtetega; otsusega rikuti aegumiseeskirju; see oli muudetud kehtetuks volituste väärkasutusega; ning kehtestatud trahvid olid ebaseaduslikud.

57. Eelkõige selle väite kinnituseks, et vaidlustatud otsus ei olnud põhjendatud või oli ebapiisavalt põhjendatud, väitsid hagejatest ettevõtted sisuliselt, et neile teatavaks tehtud otsuse põhjused erinesid tõenäoliselt mitme punkti osas, millest mõned on elutähtsad, volinike poolt nende koosolekul 21. detsembril 1988. aastal vastuvõetud otsusest. Nende veendumus põhines muuhulgas asjaolul, et otsuse vastuvõtmise ja selle teatavakstegemise vahel on möödunud oluline ajavahemik ning et teatavaks tehtud otsuse tüpograafilisest väljanägemisest nähtus selgelt, et lisatud või parandatud on olulisi löike.

58. Komisjoni poolt enda kaitseks tehtud väidetest järeldasid mõned hagejad ka, et otsus ei ole vastu võetud üheski kahest kohustuslikust keelest, nimelt hollandi ja itaalia keeles, kuna ainult inglisis-, prantsuse- ja saksakeelsed projektid on esitatud volinike kolleegiumile.

59. Sellistel asjaoludel ja hagejatest ettevõtete taotlusel nõudis Esimese Astme Kohus, leides, et talle esitatud tõendid nõuetele mittevastavuse kohta olid tõsised ja veenvad, et komisjon esitaks dokumendid vaidlustatud otsuse vastuvõtmise kohta, mida ta oli ise pakkunud teha. Võttes arvesse komisjoni poolt esitatud dokumente, väitsid hagejad, et ei

olnud kindel, et otsuse autentsus oli vastavalt ühenduse kodukorra artiklis 12 sätestatud eeskirjadele kindlaks tehtud. Kohus nõudis seejärel, et komisjon esitaks vaidlustatud otsuse originaali tõestatud koopiat, mida viimane aga ei suutnud teha. Oma väite lõppetapis väitsid hagejatest ettevõtte, et komisjoni kodukorra artiklit 12 ei ole järgitud.

60. Kuigi see väide tõstatati täisvormis ainult menetluse käigus, on see siiski vastuvõetav Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 48 lõike 2 tõttu, kuna see põhineb faktilistel asjaoludel, mis kerkisid esile menetluse käigus.

61. Selliselt tõstatatud väite sisu tuleb seetõttu uurida.

62. Nagu Euroopa Kohus leidis oma eelpool nimetatud otsuses kohtuasjas *AKZO*, 30. punkt, reguleerib komisjoni funktsioneerimist kollegiaalse vastutuse põhimõtte, mis on sätestatud 8. aprilli 1965. aasta Euroopa ühenduste ühtse nõukogu ja ühtse komisjoni asutamislepingu artiklis 17 (EÜT, 152, lk 2, edaspidi „liitumisleping”), mis on nüüd asendatud EÜ asutamislepingu artikliga 163. Seal on sätestatud, et: „Komisjon tegutseb artiklis 10 sätestatud liikmete hääleenusel. Komisjoni koosolek kehtib ainult juhul, kui selle kodukorras sätestatud liikmete arv on olemas.”

63. Samas otsuses (30. punktis) leidis kohus, et selliselt sätestatud kollegiaalse vastutuse põhimõtte põhines volinike võrdsel jagunemisel otsuste vastuvõtmisel, millest järeldus eelkõige, et otsust tuleks kollektiivselt arutada ja et kõik volinike kolleegiumi liikmed peaksid kandma kollektiivset vastutust poliitilisel tasemel kõikide vastuvõetud otsuste eest.

64. Vastavus sellele põhimõttele ja eelkõige vajadus volinikepoolses otsuste ühises arutamises tuleb lahendada nende üksikisikute poolt, keda mõjutavad selliste otsuste juriidilised tagajärjed, selles mõttes, et nad peavad olema veendunud, et need otsused on tegelikult vastu võetud volinike kolleegiumi poolt ja vastavad täpselt selle eesmärgile.

65. See on eelkõige nii nagu siin, õigusaktide puhul, mis on selgesõnaliselt kirjeldatud otsustena, mida komisjon peab vajalikuks võtta vastu vastavalt nõukogu määruse nr 17, esimene määrus asutamislepingu artiklite 85 ja 86 rakendamise kohta (EÜT 1962, 13, lk 204) ettevõtete või ettevõtete ühenduste kohta eesmärgiga tagada konkurentsieeskirjade järgimine ja millega ta tuvastab nende eeskirjade rikkumise, väljastab juhised neile ettevõtetele ja kehtestab neile rahalised sanktsioonid.

66. Sellistes otsustes tuleb vastavalt EMÜ asutamislepingu artiklile 190 näidata põhjused, millel nad põhinevad. Seadus sätestab, et komisjon peab esitama põhjused, mis tingisid tema poolt otsuse vastuvõtmise, nii et kohus saaks kasutada oma läbivaatuse õigust ning asjaomased liikmesriigid ja kodanikud teavad asutamislepingu kohaldamise alust.

67. Sellise otsuse operatiivosa võib mõista ja selle täielikku mõju tuvastada ainult põhjendava osa suhtes. Kuna otsuse operatiivosa ja põhjendav osa moodustavad jagamatu terviku, siis nii operatiivosa kui ka põhjendav osa on üksnes komisjoni otsustada ja seda vastavalt kollegiaalse vastutuse põhimõttele.

68. Nagu Euroopa Kohus on leidnud oma eelnimetatud otsuses kohtuasjas *Battery Hens*, tähendab see, et seaduse teksti võib pärast selle vastuvõtmist volinike kolleegiumi poolt teha üksnes lihtsaid õigekirja- ja grammatikaparandusi; mis tahes edasine muutmine kuulub kolleegiumi ainupädevusse.

69. Seega on võimatu nõustuda komisjoni väitega, et otsustamisprotsessis saab volinike kolleegium piirduda sellega, et ta teeb teatavaks oma kavatsuse astuda teatud samme, ilma et ta oleks kaasatud tema kavatsust jõustava seaduse loomisel ja viimistlemisel.

70. Kuna intellektuaalne ja formaalne komponent moodustavad lahutamatu terviku, siis on õigusakti taandamine kirjutamiseks vajalik vastuvõtva ameti tahteavaldus.

71. Tuleb lisada, et erinevalt otsustest, millega nõutakse ettevõtjatelt uurimisele allumist, mida ettevalmistava järelepärimisena võib käsitleda juhtimise otsuste meetmetena (vt eespool nimetatud otsus kohtuasjas *AKZO Chemie v. komisjon*, 38. punkt), ilma kollegiaalsuse põhimõtet rikkumata ei saa artikli 85 rikkumist tuvastavatele otsustele kehtida volituse delegerimine konkurentsipoliitika eest vastutavale volinikule komisjoni kodukorra artikli 27 alusel.

72. Kodukorra puhul kohustatakse liitumislepingu artikliga 16 (säte, mis on nüüd asendatud EÜ asutamislepingu artikli 162 lõikega 2) komisjoni võtma vastu oma kodukord, tagamaks, et nii ta ise kui tema teenused toimivad vastavalt asutamislepingu sätetele ja et need eeskirjad oleksid avaldatud.

73. Seega on komisjon muuhulgas kohustatud astuma samme, mis on vajalikud volinike poolt vastuvõetud õigusaktide täistekstide kindlakstegemist kindlustundega.

74. Vastaval ajahetkel kehtinud kodukorra artikli 12 esimeses lõigus sätestati sel eesmärgil: „Komisjoni poolt koosolekul või kirjaliku menetlusega vastuvõetud õigusaktid kinnitatakse kohustuslikus keeles või keeltes esimehe ja täitevsekretäri poolt”.

75. Olles komisjoni väitel kaugel sellest, et olla üksnes formaalsus arhiveerimise eesmärgil, on kodukorra artikli 12 esimeses lõigus ettenähtud õigusaktide kinnitamine mõeldud garanteerima õiguskindlust, tagades, et komisjoni poolt vastuvõetud tekst fikseeritakse kohustuslikes keeltes. Nii saab vaidluse korral kontrollida, et teatavaks tehtud või avaldatud tekstid vastavad täpselt kolleegiumi poolt vastuvõetud tekstile ja seega autori kavatsusele.

76. Komisjoni kodukorra artikli 12 esimeses lõigus viidatud artiklite kinnitamine kujutab seetõttu olulist menetluslikku nõuet EMÜ asutamislepingu artikli 173 tähenduses, mille rikkumine tingib tühistamishagi.

77. Antud juhul ei vaidlustata, et omaenda otsuse vastuvõtmise puhul tegutses komisjon kodukorra artikli 12 esimest lõiku rikkudes, jättes vaidlustatud otsuse nimetatud artiklis sätestatud viisil kinnitamata.

78. Otsus tuleb seetõttu oluliste menetluslike nõuete rikkumise tõttu tühistada, ilma et oleks vajalik uurida teisi hagejate poolt tõstatatud väiteid.

Kahjutasunõuded

79. Montedison SpA poolt esitatud kahjutasunõue tuleb tagasi lükata, kuna ettevõtte ei ole oma väite toetuseks esitanud ühtegi argumenti ega arvestuslikku, isegi ligikaudset hinnangut väidetava kahju kohta.

Kohtukulud

80. Kodukorra artiklis 122 on sätestatud, et kui apellatsioonkaebus on põhjendatud ja Euroopa Kohus teeb kohtuasjas ise lõpliku otsuse, otsustab kohtukulude jaotuse kohus. Vastavalt artikli 69 lõikele 2, mis on artikli 118 alusel kohaldatav apellatsioonkaebuste lahendamisele, on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud. Kuna komisjoni väited on kõikides olulistest aspektides põhjendamata, siis tuleb talt nõuda oma kulude ja kostja kulude hüvitamist nii Esimese Astme Kohtu kui ka Euroopa Kohtu menetluses.

Esitatud põhjendustest lähtudes,

EUROOPA KOHUS,

otsustab:

1. Tühistada Esimese Astme Kohtu otsus, mis on tehtud 27. veebruaril 1992 kohtuasjades T-79/89, T-84/89, T-85/89, T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-82/89, T-94/89, T-96789, T-98/89, T-102/89 ja T-104/89.

2. Tühistada komisjoni 21. detsembri 1988. aasta otsus 89/190/EMÜ, mis käsitleb EMÜ asutamislepingu artikli 85 kohast menetlust (IV-31.865 – PVC).

3. Nõuda komisjonilt, et ta tasuks oma enda kulud ja kõik kostjate kulud, nii Esimese Astme Kohtu kui ka Euroopa Kohtu menetluses.

Due Mancini Moitinho de Almeida

Diez de Velasco Edward Kakouris

Joliet

Schockweiler

Rodríguez Iglesias

Grévisse

Zuleeg

Kapteyn

Murray

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 15. juunil 1994 Luxembourgis.

Kohtusekretär

President

R. Grass

O. Due